

JOSEP FERNÁNDEZ TRABAL

Notes per a una història de la noblesa a Catalunya

RESUM

L'article resumeix la trajectòria històrica dels Llupià, un llinatge de la noblesa rossellonesa, des dels seus orígens en el segle XI fins a la seva extinció, que es va produir l'any 1771. També s'estudia la història dels altres llinatges incorporats a la casa dels Llupià, principalment els Icard, els Roger i els Vallseca. De cada llinatge es consideren els aspectes genealògics, les estratègies familiars de matrimoni i herència, la base patrimonial i econòmica i la projecció política. En conjunt, les quatre històries familiars són molt representatives de la diversitat d'origen i fortuna de la noblesa i del funcionament del grup més privilegiat de la societat de l'Antic Règim.

ABSTRACT

The article summarizes the history of the Llupià, a noble lineage of the Rosselló, from its origins in the XI century to its extinction, which occurred in 1771. Also study the history of other lineages incorporated into the house of Llupià mainly Icard, Roger and the Vallseca. Each lineage are considered genealogical aspects, strategies of marriage and family inheritance, the equity base and the economic and political projection. Together, the four family histories are very representative of the diversity of origin and fortunes of the nobility and the operation of the most privileged group of society of the Old Regime.

JOSEP FERNÁNDEZ TRABAL*

Notes per a una història de la noblesa a Catalunya**

El llibre que tinc l'honor de presentar descriu, interpreta i reivindica la trajectòria històrica dels Llupià al llarg de set-cents anys, des del Berenguer Arnau de Llupià de l'any 1088 —el primer membre documentat del llinatge—, fins al seu entroncament amb els Desvalls, com a conseqüència del casament de la pubilla Manuela d'Ardena i de Llupià amb Francesc Desvalls i d'Alegre, marquès del Poal. No es tracta tan sols d'una monografia familiar clàssica, sinó d'un treball d'investigació realitzat per un equip altament qualificat de vuit historiadors que recull, en el seu conjunt, la història de les famílies i patrimonis que van acabar integrant el marquesat de Llupià. La primera part de l'obra es dedica íntegrament a les diferents branques dels Llupià, mentre que la segona part tracta dels llinatges incorporats en la segona meitat del segle XVII, arran dels successius casaments de Carles de Llupià i de Vilanova amb Cecília d'Icard i d'Aguilar (hereva dels Icard) i Emmanuela de Roger i Delpàs (hereva dels Roger i d'una branca dels Vallseca). Creiem que l'obra permet actualitzar els coneixements sobre quatre nissagues nobles catalanes alhora que dóna algunes claus per entendre millor la història de la noblesa del nostre país en les edats mitjana i moderna.

Lluny resten ja els temps en què els estudis sobre la noblesa es cenyien a mers relats panegírics i laudatoris de les principals estirps i cases nobiliàries,

* Arxiu Nacional de Catalunya.

** Versió ampliada del text llegit a l'acte de presentació del llibre, del mateix autor, *Història dels Llupià (1088-1771) i dels seus llinatges incorporats: Icard, Roger i Vallseca*, celebrat a l'Acadèmia de Bones Lletres el 18 de desembre de 2008.

acompanyades d'un pompós aparell destinat a la genealogia i al blasó. L'anomenada Nova Història Social, definida per Peter Burke com l'estudi dels canvis socials produïts en determinats grups i comunitats,¹ està fermament assentada en la historiografia europea i ha impulsat amb força les investigacions sobre l'estructura de les societats en el passat i els grups que la componen. La visió de fons de la societat no es pas estàtica, sinó dinàmica i sense exclusió dels conflictes. Les elits dirigents de l'Antic Règim han tingut un espai propi en la Nova Història Social, segons es demostra pels treballs de Lawrence Stone sobre l'aristocràcia anglesa dels segles xvi i xvii, de Rosenberg sobre els buròcrates prussians o de Raeff sobre la noblesa russa del segle xvii. Aquesta estudis empenen una doble perspectiva: la prosopogràfica, entesa com la descripció biogràfica col·lectiva del grup social en el seu conjunt, i la microhistòria, és a dir, l'anàlisi detallat d'un cas singular que es correspon amb una família o llinatge. La prosopografia es basa fonamentalment en mètodes quantitius i el maneig de grans quantitats de dades, extretes en la seva major part de fonts notariales i estadístiques. La microhistòria, en canvi, s'obre amb major facilitat a l'estudi de la cultura i les mentalitats, és a dir, als comportaments. L'anàlisi dels casos particulars –un llinatge en concret, el conjunt de famílies d'un mateix nivell en un medi local reduït– cerca i valora un ventall de fonts més ampli: judicials, biogràfiques, epistolares, etcètera, moltes de les quals són de caire privat i es conserven en els arxius familiars. La importància dels arxius familiars no ha passat desapercebuda per als historiadors de les elits, atès que han estat les famílies dels grups dominants les que han tingut més cura a conservar i ordenar els seus papers.

La consideració de la noblesa com el grup dominant de l'Europa de l'Antic Règim és un punt comú de tots els historiadors de la societat europea medieval i moderna. Els dubtes arriben a l'hora de definir el grup i d'establir els seus contorns precisos, a partir de la consideració que, fins i tot en les organitzacions estamentals més tancades, no tot depenia del naixement, sinó que existia mobilitat social i es donaven possibilitats reals d'ascens i promoció. Els estudis sobre la noblesa han de perseguir, segons els raonaments del mateix Peter Burke, el coneixement de la seva estructura interna, els mecanismes de reproducció, les funcions polítiques, la base econòmica, l'estil de

1. P. BURKE, *Venecia y Amsterdam. Estudio sobre las élites del siglo xvi*, Barcelona, Gedisa editorial, 1996, p. 31.

vida, l'educació, les actituds i els valors més importants del grup. Per a comprendre la noblesa com una elit —de fet l'elit *per se* de les societats que van precedir les revolucions liberals del segle XIX—, s'ha de partir del rang, el poder i la riquesa, és a dir, cal integrar factors econòmics, polítics i culturals. La noblesa europea es pot comprendre molt bé com a classe social, emprant conceptes i termes propis de l'anàlisi marxista, però no es pot reduir únicament a una classe: en la societat de l'Antic Règim constituïa un estament dotat d'un cos ben definit de privilegis i valors, la defensa i promoció dels quals era un dels objectius de la seva activitat política. Entendre, per tant, a través de quins mitjans una minoria social va poder perpetuar el seu poder, domini i influència de generació en generació constitueix un objectiu primordial de l'historiador i una aportació fonamental al coneixement de les societats que ens han precedit.

Per apropar-nos al món de la noblesa cal desprendre's prèviament de tòpics, esquematitzacions i prejudicis, per tal de comprendre-la en un context mental i un univers social molt diferent del nostre. Martí Aurell demana d'acceptar el fet, odiós per als nostres valors de llibertat i igualtat, que un cinc per cent de la població hagi acaparat el poder i la riquesa i els hagi transmès a la seva descendència.² Ladero Quesada, considerant la necessitat de no projectar els esquemes mentals d'avui a la valoració del passat perquè vicia les interpretacions, afirma que el domini de l'estament nobiliari es comprèn en societats —com la medieval— basades en els principis de jerarquia i desigualtat i que les desigualtats es transmeten pel naixement. Tota l'estructura social, política i jurídica està adreçada a perpetuar les diferències i al manteniment dels privilegis.³

És comprensible que a molts homes i dones d'avui els repugni el món nobiliari per anacrònic i elitista, i n'hagi adquirit una visió molt pejorativa a partir de visions que han posat l'accent en la violència crònica, el parasitisme i l'estil de vida ostentós, sense anar més enllà ni molt menys oferir una interpretació de conjunt en el seu marc històric. Nosaltres, ciutadans de democràcies avançades que fruïm de la protecció de la llei en la nostra condició d'individus titulars de drets inviolables, hem de fer l'esforç de comprensió

2. M. AURELL, *La noblesse en Occident (ve-xve siècle)*, Paris, Armand Colin, 1996, p. 7.

3. M.A. LADERO QUESADA, «La consolidación de la nobleza en la baja edad media», dins *Nobleza y sociedad en la España moderna*, Madrid, Fundación Central Hispano / Ediciones Nobel, SA, 1996, p. 29.

d'altres societats en què la pertinença a un grup més ampli –tribu, comunitat, clan, llinatge, bàndol, gremi, estament– era un requisit necessari de supervivència i on el recurs a la violència privada era un fet extensible a tots els nivells socials i no pas patrimoni distintiu d'un grup en concret. La realitat de la violència com a pràctica quotidiana es troba present de tal manera en la vida de la noblesa europea, que un autor com Max Weber assenyalà que la causa determinant de la seva decadència fou l'apropiació d'aquella com a monopoli exclusiu de l'Estat.

LLINATGE, RIQUESA I PODER. UNA LECTURA ROSSELLONESA A TRAVÉS DELS LLUPIÀ

El llinatge

Un primer objectiu, i alhora camp de batalla inevitable, del treball ha estat la reconstrucció rigorosa de les genealogies familiars fins allà on l'evidència documental i la deducció lògica ho han fet possible. Una genealogia presuposa certes pautes de transmissió hereditària del nom, cognom i patrimoni. En el cas dels Llupians rossellonesos, segons demostra Aymat Catafau, la tria del nom del baptisme no es deixa a l'atzar, sinó que comporta la pertinença conscient a determinats llinatges. Així, els noms de Bernat, Hug i Ramon sonen com una clara reivindicació de la continuïtat patrimonial dels Llupià, mentre que l'ús del de Nicolau s'ha d'entendre dins la voluntat de donar continuïtat a la tradició antroponímica dels Montsoriu. Es podria afegir, pel valor indicatiu que té de pertanyer a un llinatge, la importància de l'elecció de la sepultura: els senyors de Llupià, ja siguin Llupians, Santa Fe o Montsoriu, són sebollits al panteó familiar de l'església de Sant Tomàs d'aquella població, mentre que els Llupià de la branca dels procuradors reials –insisteix Pere Gifre– en el segle XVI adopten com a pròpia la sepultura dels Xanxo, dels quals havien rebut l'ofici de la procuradoria que era l'emblema d'aquella branca de la nissaga. Respecte del cognom o nom del llinatge, ens trobem dins d'una pauta molt comuna en el segle XI, quan les famílies de rang aristocràtic abandonaren el costum germànic d'utilitzar el *nomen paternum* i adoptaren un topònim, en el cas que estudiem el del castell, lloc i terme de Llupià, situat al cor del vescomtat de Vallespir o de Castellnou.

L'arrelament al castell patrimonial és tan fort que les diferents branques familiars, fins i tot les que no van ser senyores de Llupià, van mantenir el mateix cognom. Tanmateix, segons demostra Aymat Catafau, el cognom Llupià no fou inamovible fins a la segona meitat del segle xv i fins aleshores fou compartit –«Montsoriu àlies de Llupià» i «Bages àlies de Llupià» o a l'inrevés–, principalment pel fet que es donaren diversos casos de successió per via femenina i els descendents dubtaven entre el cognom matern i el patern.

La successió dels Llupià indica que, en la fixació del cognom, hi jugà un paper primordial la possessió i transmissió del feu originari, és a dir, aquell que van obtenir en el segle xi quan esdevingueren vassalls dels vescomtes de Castellnou en els temps d'emergència de la cavalleria feudal. La importància del feu de Llupià i Vilarmilà no és únicament econòmica, perquè no fou la possessió patrimonial més important del llinatge, sinó simbòlica, atès que el castell i el seu terme constituïen el solar on els Llupià foren radicats pels seus senyors feudals i d'on prengueren el cognom. Les successives generacions en conservaren la memòria i maldaren sempre per conservar-lo i millorar-lo, fins al punt que Carles de Llupià i de Vilanova va excloure Llupià de la seva intenció de liquidar el patrimoni de França quan abandonà els Comtats per instal·lar-se a Barcelona (testament de 1694): «de dita emperò facultat de vendre, alienar o canviar dit patrimoni que tinch en lo comtat de Rosselló o en Conflent, expressament vull se n'excepten y no vingan compresas las jurisdiccions civil y criminal que tinch en lo lloch y terme de Llupià, antes bé vull que ditas jurisdiccions resten perpètuament en mà família». Tot i que es trobava dins la senyoria d'un sobirà estranger, el feu –des de feia molts anys esdevingut un domini alodial–, serví de base a la concessió del títol marquesal de Llupià pel comte-rei Felip IV l'any 1702.

Els nobles no eren individus sols, sinó caps de famílies amples constituïdes pels parents –parents de sang i parents polítics– i les corresponents clienteles. No podia existir noblesa sense llinatges nobles, de manera que l'element decisiu de la vida del noble raïa en el fet que els seus actes estaven guiats per la norma superior de mantenir i millorar l'honor del seu llinatge, al qual es devia plenament. El concepte d'honor en la societat occidental es trobava vinculat a la categoria social i a la conducta virtuosa, tal i com llegim, per exemple, en les *Partidas*: «Honra tanto quiere dezir como adelantamiento senalado con loor, que gana home por razón del logar que tiene, o por fazer

fecho conocido que faze, o por bondad que en el ha». Els Llupià, igual que la resta de famílies nobles coetànies, eren hereus d'un dipòsit de fets virtuosos protagonitzats per les generacions precedents, que constituïa la base objectiva de l'honor del llinatge: fets d'armes realitzats en l'època heroica de la conquesta de Catalunya, assistència constant en les campanyes expansives de la Corona, sacrificis en la defensa del reialme, serveis valuosos en l'administració, és a dir, abnegació, lleialtat i devoció que a finals de l'edat mitjana convergien en la persona del rei. Molts dels mèrits acumulats en els fulls de serveis acabaven adquirint, amb el pas del temps, el caràcter de mite o llegenda, però tots ells eren objecte constant de rememoració. Com si no hom provava la noblesa? Els rèdits d'una adequada actualització de la memòria genealògica eren, a més, notables, atès que en base a ells hom demanava i aconseguia la gràcia reial. Així es llegeix en un memorial elevat a la Corona a finals del segle XVI —estudiat i transcrit per Núria Sales—, en el qual una dona Llupià atribuïa als seus avantpassats un protagonisme decisiu en la instal·lació de la dinastia reial dels Habsburg a Espanya: «Don Gaspar de Lupián, tercer abuelo de dicho su marido, vino de Alemania a Espanya de orden y con título de ambaxador del señor emperador Maximiliano, entonces rey de Romanos, a la católica majestad del Rey don Fernando [...] a proponer el casamiento que felizmente se efectuó por el señor archiduque don Phelipe de Austrai con la señora princesa doá Juana [...] cuyos señores archiduque y princesa reinaron después felizmente en España, de cuyo matrimonio procede la Católica y Real persona de Vuestra Majestad...».

La solidaritat interna constituïa la regla fonamental de comportament. En aquest cas, la trajectòria contrastada dels Llupià mostra que no es limitava únicament als individus d'una mateixa branca familiar, és a dir, entre pares i fills i entre germans. En els segles medievals i moderns trobem cosins Llupià de diferents branques i graus de parentiu —Llupians de Clairà, Llupians de Bages, Llupians-Montsoriu, Llupians de Llupià, Llupians de la branca dels procuradors, Llupians de Corbera— donant-se suport i cobertura mútua arran de bregues, plets, minories d'edat, avals i altres situacions semblants, de la mateixa manera que s'enfrontaven per les herències, en una mostra força indicativa de pertinença a una mateixa parentela. Les diferents branques de Llupians s'interrelacionen habitualment fins a finals del segle XVII i després se separaren. Les àmplies constel·lacions familiars que sempre acompanya-

ven l'actuació de la noblesa s'explica, segons Georges Duby, per la forta empremta germànica en la constitució de l'aristocràcia feudal i cavalleresca. El segle XI va contemplar el sorgiment dels llinatges caracteritzats per l'agnatisme i la primogenitura, és a dir, de «cases» nobles amb un nom transmès de generació en generació, per via preferent masculina i dotades de consciència genealògica. Tanmateix, el cognatisme germànic moderà l'agnatisme absolut heretat de Roma i la noció bilateral de parentiu féu estendre les xarxes familiars entre els parents per part de l'home i de la dona, indistintament. L'ascendència materna –l'exemple dels Llupià n'és un cas molt clar– era tan important com la paterna i, en conseqüència, els parents polítics o cognats s'integraven dins de la parentela com ho feien els parents agnats, de la mateixa manera que també es consideraven parents els afillats mitjançant el vassallatge feudal.⁴

Un aspecte clau és el paper rellevant de les dones, ja sigui transmetent els feus a la seva descendència amb imposició del cognom matern (cas de la Sança de Llupià casada amb un Montsoriu), o també per la importància del matrimoni com a via més normal per a reconduir branques secundàries al tronc principal (casaments de Joan de Llupià i Fabre amb la seva cosina Anna, hereva de la branca de Clairà, en el segle XV; i de Joan de Llupià i Vallgornera amb Margarida, filla de l'ambaixador Gaspar, en la centúria següent), formar aliances amb altres famílies i ampliar la base patrimonial. El concepte occidental de la família es fonamenta en la comunitat conjugal dels esposos i atorga gran rellevància al matrimoni, entès com el mitjà fonamental per a millorar la casa incorporant feus i per a establir, mantenir i ampliar les xarxes àmplies de parentiu. La funció de la dona noble no es reduïa a ser l'objecte passiu d'intercanvi matrimonial entre llinatges, sinó que se li reconeixien determinades funcions públiques, com a hereva i transmissora dels feus i de les xarxes de solidaritat, així com a administradora i governadora del patrimoni familiar durant l'absència o la mort del marit i dels germans. Un cop ben assentats el prestigi i l'honor del llinatge, els membres masculins dels Llupià contracten matrimoni amb dones que no han de pertànyer necessàriament a famílies de rang similar, sinó que poden escollir esposa en un medi més ampli: el matrimoni amb dones nobles suma la noblesa de la família de la dona a la noblesa del marit, al mateix temps que el casament amb dones d'inferior condició

4. Un resum d'aquesta qüestió es troba a P. GUICHARD, *Al-Andalus, estructura de una sociedad islámica en Occidente*, Universidad de Granada, 1999, p. 132.

no comporta cap deshonra ni els resta categoria. En el medi rossellonès, en el qual formen indiscutiblement una de les nissagues més antigues i reconegudes, els Llupià no trobaren inconvenients a l'hora de casar els hereus amb dones de famílies burgeses perpinyaneses (Taquí, Canta, Giginta, Fabre, Jolí, Balleró, Xanxo), que els van permetre integrar-se dins del món dels negocis i l'administració reial. Pel contrari, quan es tractà d'arrelar en el món de la noblesa del Principat, Carles de Llupià i de Vilanova va triar l'esposa dins del cercle reduït de famílies del mateix estament i d'honor i riquesa comprovada: els Icard i els Roger-Vallseca.

La riquesa

Si la riquesa era el segon element definidor del rang de qualsevol llinatge, la seva base material era el patrimoni heretat dels avantpassats, que cada generació havia de transmetre a la descendència, si més no, en les mateixes condicions que l'havia rebut. Els Llupià van fer ostentació d'un nivell de perfeccionament molt alt en l'art de conservar i fer créixer el patrimoni familiar, no tan sols recorrent a determinades pràctiques matrimonials i d'herència, ans també a través d'una encertada administració. Una de les aportacions més interessants del llibre és l'estudi de la gestió i explotació d'un patrimoni radicat, com a conseqüència del Tractat dels Pirineus de l'any 1659, dins la sobirania d'un monarca estranger, és a dir, allò que Núria Sales i Pere Gifre han qualificat encertadament de patrimoni multinacional.

El nucli dur de qualsevol patrimoni nobiliari eren les senyories amb drets jurisdiccionals, que a Catalunya eren anomenades comunament baronies i llurs titulars barons.⁵ Com a barons, els Llupià formaren part del grup molt

5. El terme baró tenia a Catalunya un doble significat. Genèricament eren barons els senyors de castells termenats que posseïen l'alta justícia, ja fos per possessió immemorial o perquè havien vista reconeguda la plena jurisdicció a través d'una concessió règia. En un sentit més restrictiu, però, només eren barons els afavorits pel rei amb aquest títol. La jerarquia dels títols del regne estava constituïda en la monarquia espanyola pels ducs —assimilats després a la Grandesa d'Espanya—, marquesos, comtes, vescomtes i barons. Un cop abolides les jurisdiccions privades per les reformes liberals de la dècada de 1830, únicament van poder usar el títol de baró els nobles que l'havien obtingut per privilegi o carta reial. Els Llupià van deixar d'ésser barons, és a dir, senyors jurisdiccionals, l'any 1789, pel que fa a les senyories radicades a França, i en la dècada de 1830 respecte de les catalanes. Atès que eren marquesos des del 1702, i els títols no foren suprimits per la monarquia liberal, van continuar formant part de la noblesa titulada.

selecte de famílies a les quals el dret públic reconeixia un rang superior que davallava del fet de ser governadors de vassalls. Els nobles exercien la jurisdicció senyorial en els camps judicial, militar, administratiu i fiscal i van gaudir, fins i tot sota l'absolutisme monàrquic característic del segle XVIII, d'un elevat grau d'autonomia política. Llevat d'un grup reduït però força significatiu de jurisdiccions d'origen immemorial formades en l'alta edat mitjana i concentrades en unes poques famílies de l'alta noblesa –Rocabertí, Pallars, Cardona, Cabrera, Montcada, etcètera– la gran majoria de jurisdiccions van ser concedides o venudes per la monarquia en la baixa edat mitjana. El nostre llinatge, que havia aconseguit convertir el feu patrimonial de Llupià en una possessió alodial alliberada de càrregues i serveis, arrodoní el domini sobre els habitants del terme amb els beneficis de l'alta jurisdicció civil i criminal (1356). Dins del mapa inestable del senyoriu en els comtats nord-pirinencs, els Llupià van ser molt eficients en la tasca irrenunciable d'ampliació de les seves bases territorials, aconseguint noves baronies –no sempre retingudes dins la família– i fins al punt d'arribar a reconstruir part de l'extingit vescomtat de Castellnou en la segona meitat del segle XVI.

El rendiment de la jurisdicció s'ha de mesurar més en termes de poder que no pas econòmic, atès que la possessió de l'alta justícia era la clau de volta de l'edifici de la senyoria. Els ingressos de la jurisdicció i fiscalitat feudals no ocupaven el primer lloc de l'economia familiar, segons comprova a bastament Pere Gifre en el seu treball sobre el patrimoni de les tres branques llupianes en l'època moderna. Les dades quantitatives mostren la importància dels dominis directes (censos, agrers, lluïsmes) i, sobretot, dels delmes en el conjunt de la renda familiar, entrades que normalment eren arrendades al millor postor i cobrades anticipadament. Pere Gifre subratlla alhora el gran valor dels dominis útils, és a dir, d'heretats fèrtils situades en enclavaments ben escollits, que no eren establertes a cens, sinó explotades directament a través de contractes de masoveria, parceria o arrendament. Els dominis útils de la plana de la Tet van ser conservats per la família després del lliurament dels Comtats a França (1659) i van superar les lleis revolucionàries franceses convertides en propietat privada. Els Desvalls –successors directes dels Llupià– conserven encara avui en dia les hisendes del Rosselló.

Les estratègies econòmiques dels Llupià a l'hora d'explotar i fer rendir llur patrimoni no quallen bé dins l'esquema tòpic de la noblesa com a classe ren-

distà, absentista i despifarradora. És en el terreny de la praxi econòmica, és a dir, dels mitjans de gestió i explotació patrimonials, on es troba sovint una realitat quotidiana creativa i emprenedora. L'activitat econòmica de la família no es pot simplificar. Com a propietaris d'importants recursos naturals (boscós, pastures, mines), els Llupià mercadejaren i s'implicaren en el món del comerç i la menestralia. Trobem Llupians cercadors de menes de ferro, amos de fargues i propietaris de considerables ramats d'equins, ovins i bòvids, al mateix temps que armadors de galiotes dedicades al cors i arrendadors de les bolles de la Generalitat. Es pot demanar un quadre més complet?

El poder

La història dels Llupià constitueix definitivament una història de les relacions de poder exercides i transmeses com a part immaterial del patrimoni del llinatge. L'anàlisi d'aquestes relacions és un dels objectius de la present obra i es fa des d'una visió multilateral: el poder que els Llupià exerciren sobre els seus vassalls; les competències i conflictes contra els llinatges rivals i les municipalitats, ja sigui en forma de violència directa –bandositats i guerres privades– o en forma de plet a la Reial Audiència; el servei militar i polític al rei; i la seva presència constant en les institucions de la terra.

L'aparició de la família es confon amb l'emergència de l'ordre feudal i la consolidació dels comtats catalans com a sòlida realitat política. Considerada una de les més antigues nissagues del Rosselló, la saga dels Llupians apareix sempre al costat de les famílies més poderoses del comtat, com a vescomtes de Tatzó al començament del segle XII (casament de Bernat Berenguer de Llupià amb Jordana, filla d'Hug de Tatzó) i després com a fidels dels comtes de Rosselló, primer, i dels monarques mallorquins i catalans. Al mateix temps els trobem involucrats en totes les grans qüestions que agitaren Catalunya i la Mediterrània Occidental, incrementant el seu pes polític i la seva influència amb el pas de cada generació. «Més que una família que travessa la història de l'Estat Mitjà –conclou Aymat Catafau– els Llupià poden ser considerats entre els que han fet aquesta història». En el moment que es produí la unificació de Castella i Aragó i la formació de la monarquia imperial, es van mantenir dins l'elit dirigent i van mostrar una definitiva capacitat per adaptar-se a la nova era. L'ambaixada de Gaspar de Llupià com a

ambaixador del Rei de Romans (1482-1483), estudiada per Núria Sales i anteriorment comentada, no fou un episodi puntual i aïllat; més aviat mostra l'experiència política acumulada pels Llupià i fins a quin punt una família irrellevant en el context europeu podia situar-se en el cor de l'alta política i de les intrigues internacionals en el regnat dels Reis Catòlics. No es troba cap episodi significatiu de la història catalana en època moderna en la qual les tres branques principals de Llupians no s'haguessin implicat.

El territori dels Comtats nord-catalans fou, des dels temps de la croada albigesa en els primers anys del segle XIII, una de les regions «calentes» de l'Europa medieval i moderna, un espai geogràfic destinat a ser l'escenari de *topada de dues monarquies secularment rivals*. La historiografia catalana, excessivament centrada al sud de les Alberes, ha ignorat la realitat històrica d'uns territoris que van viure sota la pressió permanent d'una gran potència estrangera, no tan sols pel que representa d'amenaça exterior, sinó —i més important— de militarització de la vida del país i mediatització de les seves institucions. La sinuositat de les actituds i els comportaments polítics dels Llupià —extraordinàriament copsada per Miquel Pérez Latre— no es pot explicar sense tenir en compte el factor geopolític que els convertia, igual que a la major part de les cases aristocràtiques rosselloneses, en nobles ubicats en la frontera de dues monarquies enfrontades. Periòdicament obligats a escollir entre dues fidelitats excloents, sempre decantats a sobreviure en els difícils equilibris de la diplomàcia interior i exterior i víctimes, a desgrat, de venjances i represàlies, la història dels Llupià no és comprensible al marge de les contingències que els va tocar de viure. D'aquí que la present obra, que té entre els seus objectius l'anàlisi del comportament polític del llinatge, superi els límits d'una monografia familiar clàssica i conté una visió dels grans esdeveniments des d'una perspectiva particular i microhistòrica.

La memòria familiar hàbilment vessada en els memorials de serveis representats periòdicament a la Corona per a sol·licitar gràcies i favors —càrrecs públics, places en l'exèrcit, premis, etcètera— mostra uns Llupià tossudament fidels a les successives dinasties de la monarquia catalanoaragonesa, primer, i hispànica, després. Al servei dels sobirans Trastàmara trobem Llupians, Bages i Montsoriús: serveis ordinaris en l'administració reial dels Comtats —com a batlles reials de Perpinyà, veguers del Rosselló i lloctinents de procurador—, i serveis extraordinaris en el mar —com a almiralls, ambaixadors i patrons de

galeres— arran de la defensa de Sardenya i Sicília i la conquesta de Nàpols. Els Llupià de les tres branques més conegudes dels segles moderns no abandonaren la dedicació militar ni la vocació marítima i incrementaren el seu protagonisme polític. Citem únicament la saga de Gabriel i Joan de Llupià, pare i fill, lloctinent del castellà major de Perpinyà i alcaid d'Elna, i sobretot l'abat Tomàs de Llupià, de la línia dels procuradors reials, alcaid de l'estratègica fortalesa de Salses —que segons Núria Sales dirigí com un afer de família— i patró de la cèlebre galera anomenada la Llupiana. Els seus mèrits de quaranta anys defensant el rei Catòlic a les mars foren premiats amb els forns de destret de Salses i després amb la baronia de Conat (1606). De totes les branques fou aquesta la que més va excel·lir en el servei públic, atès que gràcies a l'enllaç amb els Xanxo de Perpinyà havien monopolitzat la procuració reial dels Comtats durant quatre generacions (1536-1659) i, a continuació de la pèrdua del Rosselló, l'ofici clau de portantveus de governador en el Principat de Catalunya (1648-1705).

La bregositat dels Llupians de la branca primogènita —la dels senyors del nucli patrimonial de Llupià i Vilarmilà— contrasta amb l'honorable carrera pública dels seus cosins procuradors reials. Els Llupians de la branca principal van ser en el segle XVI poderosos barons amb fortes aspiracions territorials en les valls del Tec i la Tet; llur conflictivitat era inseparable de la lluita contra les altres nissagues nobles rosselloneses i vallespirenques —els Vilanova, els Cruïlles o els Banyuls— per al control del territori de l'extingit vescomtat de Castellnou. La violència desfermada per aquesta família pot semblar anacrònica i incompatible amb la funció reservada a la noblesa en la monarquia autoritària i l'estat centralitzat, la de ser l'aliada natural del sobirà per a governar el reialme. L'anàlisi detallada de Miquel Pérez Latre, tanmateix, mostra fins a quin punt era compatible el servei al rei i la defensa a ultrança dels interessos i l'honor familiar. L'exemple de Perot de Llupià i de Llupià, que dirigí una tropa de mercenaris bandolers involucrada en multitud de fets sagnants i finà els seus dies lluitant contra els hugonots en el setge de Montpeller (1562), sembla indicar que existia un punt de trobada entre les necessitats militars de la Corona i els interessos de la noblesa, i que la primera era capaç d'enquadrar aquesta i beneficiar-se de les seves habilitats guerres.

UNA HISTÒRIA COMPARADA. ELS ICARD, ELS ROGER I ELS VALLSECA

Una vegada constatada la funció central del matrimoni en la formació de les aliances i xarxes de parentiu de la noblesa, és fàcil de concloure que el casament dels fills i filles de cada casa –o la seva entrada en religió, que constituïa l'alternativa– era objecte d'atenció preferent i responia a pautes molt ben establertes. Quan es tractava de col·locar en matrimoni un hereu o una pubilla, res no es deixava a l'atzar i es calibraven totes les opcions, com ha descrit Martí de Riquer respecte del casament de l'hereva absoluta dels Agullana.⁶ En molt pocs casos, però, l'historiador pot arribar a reconstruir el context i les motivacions d'un matrimoni amb la minuciositat aconseguida per Martí de Riquer i s'ha de conformar amb la interpretació a partir de les dades disponibles. Aquest és el cas dels dos casaments contrets per l'hereu Carles de Llupià i de Vilanova, senyor de les baronies de Llupià i de Castellnou (Rosselló) i de Paracolls (Conflent), els anys 1658 i 1667. Carles de Llupià havia esdevingut cap de la seva casa per accident arran de la mort en combat, al servei de la Diputació del General, del seu germà major Gaspar, capità de cavalleria, en la batalla de Montmeló (28 de març de 1642). Després de la derrota catalana de 1652 i de la pèrdua dels Comtats (Tractat dels Pirineus de 1659), Carles de Llupià i de Vilanova va resoldre mantenir-se dins l'obediència del rei de Castella i traslladà el seu domicili al Principat de Catalunya. L'any 1658 casà amb Cecília d'Icard i d'Aguilar, filla de Cristòfor d'Icard, cavaller d'Alcàntara, i a l'any següent amb Emmanuela de Roger i Delpàs, filla del noble Felip de Roger i Camporrells. Ambdues dones eren virtuoses pubilles de dues nissagues de qualitat i transmissores d'importants patrimonis constituïts per béns materials i immaterials; estaven cridades al matrimoni des de la naixença i no tenien llibertat d'opció. Sabem, tanmateix, que en els dos enllaços hi hagué marge per a l'amor, i que probablement per això la primera esposa de Carles el féu hereu universal de la seva part de l'herència paterna.

Si els matrimonis es pactaven amb una gran prolixitat de clàusules reguladores de l'herència, que pretenien preveure totes les contingències successòries, la descendència carnal era imprevisible. L'alta fertilitat de les parelles es

6. M. DE RIQUER, *Quinze generacions d'una família catalana*, Barcelona, Quaderns Crema, 1998.

compensava amb escriure per una encara més elevada mortalitat infantil. De fet, poques cases nobles aconseguiren una nítida línia successòria per via masculina, de manera que entraven en joc les vinculacions i les previsions substitutòries a favor de pubilles sobrevingudes –sovint pertanyents a altres branques familiars– i la successió es decidia mitjançant transaccions o plets en l'Audiència reial. Mentre uns llinatges s'esgotaven per manca de successió, la divina providència –segons la mentalitat de l'època– n'enlairava d'altres. Els Llupià podien creure, a finals del segle XVII, que els afavoria la providència, atès que Carles de Llupià i de Vilanova va tenir una nombrosa descendència i aconseguí alhora part de l'herència Icard –gràcies a una concòrdia amb els seus cunyats– i la totalitat del patrimoni dels Roger.

La historiografia nobiliària, enlluernada pel procés acumulatiu d'unes poques nissagues, ha ignorat sovint la història de les famílies absorbides o les ha estudiat superficialment. Un fet rellevant de la present obra és l'anàlisi en profunditat dels Icard i dels Roger-Vallseca, entenent que la seva història no és subalterna ni tributària de la dels Llupià. Entenem que el llibre invita a realitzar comparacions de les trajectòries de diferents famílies d'un mateix estament, per tal de copsar la diversitat d'orígens i d'estratègies ascendents dels membres de la noblesa catalana.

En el moment del seu entronc amb els Llupià, els Icard eren poderosos barons de la Catalunya meridional en la seva condició de senyors dels castells de Torredembarra, Vespella de Gaià, Cubelles i Cunit, als quals s'afegia el domini alodial de diverses quadres i cases fortes i terçons de delme. En números rodons, el valor del patrimoni Icard era de 2.000 lliures anuals, una fortuna digna de consideració i estima. Diversos casaments molt ben planificats els van convertir en senyors d'Almenar –possessió dels Carcassona des de la catorzena centúria– i mig hereus del patrimoni dels Marquet, constituït fonamentalment per propietats immobiliàries i censos a Barcelona i el seu territori. L'any 1658 restaven lluny els gloriosos temps en què els Icard feien lluir el seu estendard en diversos feus i forteses del regne de Nàpols –on acudiren en suport del rei Ferran i de l'emperador Carles– i ostentaven l'alt ofici de batlles generals de Catalunya com un afer privat de família. El capital més valuós del llinatge era un full de serveis a la monarquia sense màcula i la lleialtat sense fissures a les diferents dinasties regnants: exili i represàlies per fer costat a Joan II en la guerra contra la Generalitat de

1462-1472, fets d'armes i diplomàcia en les campanyes italianes del darrer Trastàmara i el primer sobirà de la casa d'Habsburg i nou desterrament durant la guerra de separació de 1640-1652. Encara eren recordats a Barcelona els tràgics fets de 1640, quan el virrei comte de Santa Coloma –un Queralt– fou assassinat anant en companyia de Cristòfor d'Icard, el seu cosí germà.

El treball d'Amèlia Castán descobreix que els Icard descendien d'un modest llinatge de cavallers de Falset documentat a mitjan segle XIV. No és gens probable que haguessin participat en la conquesta i colonització de la Catalunya Nova al costat de les velles famílies militars del nord del Llobregat; el Ramon d'Icard, cavaller, que testà l'any 1355 era segurament fill de mercaders anònims. Les claus del fulgurant ascens s'han de cercar, en primer lloc, en la incrustació de la família dins la maquinària administrativa del comtat de Prades, que fou erigit per Jaume II a favor de l'infant Ramon Berenguer el 1324: Pere d'Icard fou col·lector de les rendes de comtat i després governador vitalici fins a la seva mort l'any 1422. La segona clau, que explica l'abandonament progressiu de les arrels a Falset i el salt a l'òrbita de la Corona, fou, segons l'autora d'aquesta part del llibre, una persistent política matrimonial endogàmica amb famílies molt properes als Trastàmara: dos enllaços amb una filla i una néta de Pere Becet, batlle general de Catalunya durant el regnat d'Alfons el Magnànim; una estrera aliança amb Galceran de Requesens, batlle general, portantveus de governador i per uns mesos lloctinent general contra constitucions generals; i diversos entroncaments amb els comtes de Santa Coloma de Queralt en els segles XVI i XVII. La constitució del patrimoni no sembla tant una condició prèvia a l'acció política, com s'observa en els Llupià, sinó una conseqüència directa d'aquesta.

Els Roger són una altra història. Descendents d'una família de paraires i mercaders originària de Palamós –s'han documentat els primers Roger en els darrers anys del segle XIII–, aquesta família va efectuar un lent però constant ascens en la jerarquia social, que els va conduir fins a la noblesa per la via del privilegi. La seva trajectòria és molt representativa d'un sector de la noblesa catalana que, abans de ser cavallers i nobles, foren rics mercaders. A desgrat dels esforços de recreació de la història familiar, els Roger no podien passar mai per descendents dels llinatges de la vella cavalleria feudal, com els Llupià, ni podien retrocedir els seus orígens fins als temps heroics de la con-

questa de Catalunya. No van ser importants fins al segle XVI i encara com a integrants del que es podria anomenar petita noblesa comarcal, molt poderosa en els respectius territoris d'arrelament però irrellevant en el conjunt del Principat.

L'origen de la fortuna dels Roger té un cert paral·lelisme amb el dels Icard, atès que la promoció inicial d'ambdues famílies es produí a l'ombra de poderoses cases de l'alta noblesa, el comtat de Prades, per als Icard, i el vescomtat de Cabrera, en el cas dels Roger. La monografia de Ramon Sarobe ofereix les claus d'aquesta família, que neix del matrimoni del fadrister Bernat Roger amb la pubilla Beatriu Puig, hereva d'una nissaga de pagesos rics que eren titulars de la batllia jurisdiccional del castell i terme de Montpalau (1461). La possessió de la batllia convertí els Roger en funcionaris del vescomtat i serví de base per al seu arrelament a Calella, el centre econòmic del terme castral, i a les parròquies rurals de l'entorn. No se'n escapa que les grans inversions d'aquella família de pagesos i mercaders van tenir lloc en les tres darreres dècades del segle XV, és a dir, en els anys de la gran crisi que va sotragar Catalunya després de la guerra civil. En el curs de la segona guerra remença la notaria de Montpalau fou assaltada i incendiada. Hom conclou que al final de l'edat mitjana, i a l'abric de la decadència de la vella dinastia dels Cabrera, es va produir una profunda renovació de les elits dirigents del vescomtat i algunes famílies de segona fila, com els Roger, van comprar les senyories rurals i substituïren les velles i decadents nissagues militars.

Els Roger es van fer un lloc dins la noblesa catalana al llarg del segle XVI. En el seu ascens s'entrellacen diversos elements: la solvència econòmica cimentada en un sòlid patrimoni rústic constituït per dominis útils, dominis directes, cases aloeres, delmes i rendes constituïdes (censals i violaris); l'enllaç amb famílies barcelonines de bona posició (casament de Quirze Pere Roger amb Elionor Vilana, filla d'un escrivà de la Diputació del General, l'any 1524; i de Miquel Joan Roger amb Isabel de Vallseca i de Soler, senyora de la Torre Sobirana d'Horta, el 1549); i el suport de dues dinasties vescomtals successives, la dels Enríquez, almiralls de Castella, i la dels Montcada comtes d'Aitona. Aquests darrers van vendre les rendes del castell de Montpalau a Felip Roger (1581) i l'any 1605 el van nomenar governador general del vescomtat. Entre ambdues dates, Felip Roger obtingué privilegi de noblesa en la cort general de 1599.

La pubilla Vallseca que s'uní als Roger l'any 1549 era el darrer brot d'una de les branques en què s'havia dividit la família des de finals del segle XIV. Un mèrit innegable del treball de Ramon Sarobe és la reconstrucció gairebé definitiva de l'arbre genealògic de les diverses línies familiars entre els segles XIII i XVI. La història dels Vallseca permet completar el quadre d'itineraris familiars que conflueixen en la noblesa estamental de l'Antic Règim. Els Vallseca formaven part del patriciat urbà de Barcelona, l'elit que dirigia i encarnava la municipalitat més poderosa del país, i havien fet de la política una vocació professional. Els Vallseca eren membres del Consell de Cent per la mà major i acabaren pertanyent per dret propi a l'estament dels ciutadans honrats. El factor clau del rang d'aquesta família fou la dedicació al dret —una professió molt prestigiosa i honorable—, des dels temps en què Guillem de Vallseca es doctorà a la Universitat de Bolonya i entrà en la casa reial com a conseller, jutge i vicescancer de Jaume II. El membre més conegut del llinatge és encara el jurista homònim que serví a Joan I i, en la seva senectut, representà el Principat en el Compromís de Casp, episodi que analitza amb detall Ramon Sarobe en aquest llibre.

A l'igual que la resta de famílies de l'elit urbana, els seus comportaments polítics són complexos: en les lluites partidistes del segle XV alguns membres de la família mostraren simpatia pel partit antioligarquic de la Busca, cosa que no els impedí d'arreglar-se després al costat d'una Generalitat controlada per la Biga contra Joan II, per acabar traint la causa de la Diputació i abandonant-la finalment. Els Vallseca van participar en la reforma del municipi barceloní —un membre de la família fou el primer conseller en cap extret pel sistema de la Insaculació— i el seu nom formava part del centenar de famílies a qui el rei Ferran el Catòlic atorgà tots els privilegis, immunitats, llibertats i preeminències dels cavallers, excepte el d'acudir a corts generals pel braç militar (1510). L'escriptor Gabriel Turell féu una viva descripció dels ciutadans honrats, a finals del segle XV, insistint en la seva consideració de nobles: «D'aquests ciutadans de Barcelona és l'estament tal, que algun rei el té; car és gent honrada, rica e vivint honestament, ab cavalls e armes, pomposament vestits e acompanyats». En el segle XVIII es troben arguments semblants en boca de l'abbé Xaupí, quan aquest defensà la noblesa dels ciutadans honrats de Perpinyà: «Una gent més clara y eminent del poble, que no usaven de coses mecàniques ni treballaven de ses mans, sinó que suficientment

podien pasar i tractar-se honoríficament». Els Vallseca són molt representatius de la noblesa urbana, que, com ha indicat James Amelang,⁷ va integrar-se en l'estament privilegiat i dominant de l'Antic Règim amb el suport ple de la monarquia.

UN PUNT D'ARRIBADA. L'ERECCIÓ DEL MARQUESAT DE LLUPIÀ (1702) I L'ENTRONCAMENT AMB ELS DESVALLS

La doble herència dels Icard i dels Roger-Vallseca fou fonamental per a consolidar la posició de la branca primogènita dels Llupià a Catalunya, que esdevingueren els únics Llupià del segle XVIII, perquè les altres branques familiars –la dels senyors de Corbera i la dels procuradors i governadors– es van extingir. Arribaren al zenit l'any 1702, quan el comte-rei Felip d'Anjou convertí el feu de Llupià en marquesat a favor de Carles de Llupià i de Roger, en recompensa dels serveis prestats en la cort de 1701-1702. La revolta austriacista de l'any 1705 els situà en una posició incòmoda, fins que finalment abandonaren Barcelona per a treballar a favor del primer Borbó. Això els permeté escapar de la repressió política i mantenir el títol i la posició en la nova monarquia.

Com a membres de la noblesa titulada, els marquesos de Llupià ocupaven el cim de la societat catalana del segle de les llums, i únicament eren superats en rang i influència pels vells llinatges comtals i vescomtals elevats a la Grandesa d'Espanya, com els Cardona, els Montcada i els Rocabertí. A diferència d'aquests, però, els Llupià no enllaçaren amb famílies de l'alta noblesa espanyola i no abandonaren mai el Principat, tot i que no es van escapar del procés d'aculturació de les elits que impulsaven les autoritats borbòniques. El treball de Núria Sales s'endinsa en el terreny de la mentalitat a l'hora d'observar unes pautes comunes de les opcions lingüístiques dels Llupià en els regnes de França i d'Espanya. En aquesta qüestió, l'edict de Lluís XIV que prohibí l'ús de tota llengua diferent a la francesa en l'administració de justícia i les escriptures públiques (febrer de 1700) eliminà el català de les corts baronials, de les crides i de la resta de la documentació oficial de les baronies rosselloneses, al mateix temps que la família s'anà desprenent del català en

7. J. AMELANG, *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*, Barcelona, Ariel, 1986.

favor del castellà en la correspondència particular. A finals de la divuitena centúria la llengua catalana havia pràcticament desaparegut de la documentació escrita, com Núria Sales comprova en l'arxiu familiar.

L'any 1771 contemplà l'epíleg dels Llupià, arran de la mort del cinquè marquès, Josep de Llupià i de Marimon, sense descendència directa ni successió masculina col·lateral. L'herència familiar –títol i patrimoni– va recaure en l'única descendent del primer marquès: Maria Manuela d'Ardena i de Llupià, filla de Francesc d'Ardena, baró de l'Albi, i de Peronella de Llupià i de Roger, convertida pel decés del seu cosí en la sisena marquesa de Llupià. Aquesta dama era l'esposa de Francesc Desvalls i d'Alegre, marquès del Poal. Les possibilitats de succeir en el marquesat de Llupià eren més que remotes l'any 1739, quan l'hereu dels Desvalls va contractar l'esmentat matrimoni; tot i així, els Desvalls van beneficiar-se de tota l'herència dels Llupià després de la mort de la sisena marquesa l'any 1784.

En els seus orígens, els Desvalls eren una família de ciutadans de Lleida de la mà major –es troben participant en el consell municipal des de mitjan segle XIV– que s'integraren dins la noblesa de les terres de ponent per la possessió dels feus reials del Poal i Gimènells (Segrià).⁸ Si dins la ciutat de Lleida eren l'equivalent a ciutadans honrats, en el medi rural immediat eren castlans i, gràcies a la concessió de la jurisdicció, acabaren essent petits barons. El territori de Lleida fou sempre un espai fortament senyorialitzat i bona part de les baronies eren controlades per famílies urbanes de l'oligarquia municipal –Riquer, Boixadors, Carcassona, Espès, Mahull, Desvalls– que tenien llurs membres repartits entre els dos estaments ciutadà i militar. La reforma municipal de 1499, que va introduir el règim insaculatori i creà la bossa dels militars com a part integrant de la mà major, féu que alguns llinatges –el Desvalls fou un d'ells– es decantessin finalment per la milícia i constin des d'aleshores com a cavallers, sense que això els impedís de continuar presents en les màximes magistratures municipals dels segles XVI i XVII, segons ha comprovat l'historiador Antoni Passola.⁹ Els Desvalls alternaren el domicili a Barcelona i Lleida i no fou fins a l'any 1692 –a causa del casament d'Antoni

8. Els Desvalls de Lleida podrien constituir una branca de la família homònima present a Barcelona en el mateix segle XIV –un Bertran Desvalls fou tresorer i mestre racional de Pere el Cerimoniós–, però no deixa de ser una hipòtesi.

9. A. PASSOLA, *Oligarquia i poder a la Lleida dels Àustries*, Lleida, Pagès Editors, 1997.

Desvalls i Vergós amb Antònia d'Alegre i de Càrcer— que no establiren la seva residència definitiva a la capital catalana.

L'enllaç matrimonial de Francesc Desvalls i d'Alegre, marquès del Poal i senyor de Gimènells, amb Maria Manuela d'Ardena i de Llupià (1739), de la família dels barons de l'Albi, que contra tota previsió acabaria essent la sisena marquesa de Llupià per l'ascendència materna, representà un apuntalament considerable de la posició dels Desvalls dins l'ordre borbònic. Les dues famílies van lluitar en la guerra de Successió en partits diferents. Mentre que Carles de Llupià i de Roger s'escapà de Barcelona per a refugiar-se a Mataró, on es convertí en un eficient conspirador a favor del duc d'Anjou, els germans Antoni i Manuel Desvalls i de Vergós —el primer fou creat marquès del Poal per l'arxiduc l'any 1706— lluitaren com a oficials dels exèrcits catalans fins a la capitulació de Barcelona; després fugiren de Catalunya per a salvar llurs vides i s'exiliaren a Viena, on van morir els anys 1734 i 1774, respectivament.¹⁰ Francesc Desvalls i d'Alegre retornà a Catalunya arran de l'amnistia general i devolució dels béns confiscats, decretada per Felip V després de la Pau de Viena (1725), i obtingué el reconeixement del títol de marquès del Poal.

L'emparentament dels Desvalls amb una família molt significada del partit contrari contribuiria indubtablement a rehabilitar el bon nom de la família. Cal tenir en compte, també, que el patrimoni heretat per l'esposa era molt superior al del marit: la renda dels Llupià era superior a les 6.000 lliures contra les poc més de 1.000 lliures dels Desvalls. La superioritat de l'herència de Manuela d'Ardena es traduí en el fet que els Desvalls avantposaren el títol de marquesos de Llupià al propi de marquesos del Poal. El patrimoni Llupià va donar als Desvalls la renda necessària per a mantenir el nivell de vida i l'ostentació pròpia del rang assolit pel llinatge en la societat aristocràtica de Barcelona. Joan Antoni Desvalls i d'Ardena, setè marquès de Llupià, fou el constructor de les sumptuoses residències familiars: el palau del carrer Ample, alçat sobre les cases heretades dels Marquet a través dels Icard, i la residència de lleure i jardins del Laberint en la Torre Sobirana d'Horta, llegada pels Roger-Vallseca.

10. L. PUJAL, *Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal*, Barcelona, El Llamp, 1988. A. ALCOBERRO, *L'exili austriacista (1713-1741)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2002: vegeu particularment el primer volum, p. 179-182.

El casament del setè marquès de Llupià amb l'hereva universal dels Ribes, marquesos d'Alfarràs, encimbellà del tot el llinatge i el convertí en un dels principals propietaris terratinents, amb senyories i hisendes escampades per un gran nombre de comarques catalanes –Ripollès, Empordà, Maresme, Vallès, Penedès, Tarragonès, Segrià, etcètera–, per la franja d'Aragó i el sud de França; els Desvalls es convertiren gràcies a una successió de matrimonis afortunats en una potència del sector agropecuari de l'economia catalana.

La manca de descendència estalvià als Llupià el període convuls de l'Antic Règim, marcat a Catalunya, Espanya i França per guerres, invasions i crisi econòmica: la Revolució Francesa, que afectà de ple el patrimoni del Rosselló, la Guerra Gran de la monarquia espanyola contra la França republicana, el bloqueig marítim anglès i la dominació napoleònica. La història reservà als Desvalls de viure la mort de la vella societat i enfrontar-se a una era de canvis que trastocaren la funció i la raó de ser de la noblesa. L'anàlisi de la seva capacitat d'adaptació a les noves circumstàncies històriques constitueix, ben segur, un treball d'investigació apassionant, que deixem per a un segon llibre. Acabem recordant que en el dia d'avui viu a Catalunya un marquès de Llupià, que continua la saga familiar.